Luuk Brouns, Veronique Scharwächter
en
Daniel van Wyngaarden

Studenten denken

De filosofische levensgids

2020 Prometheus Amsterdam

© 2020 Luuk Brouns, Veronique Scharwächter
en Daniel van Wyngaarden
Omslagontwerp Annabel Keijzer
Foto auteurs Ilja Keizer
Zetwerk Elgraphic
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4270 4

Daniel

Het moment van de vrijheid

'Wat studeer jij eigenlijk?' vroeg ik aan een huisgenote in mijn eerste studentenhuis. Ze vertelde dat ze filosofie studeerde.

'O, wat bijzonder! Wat moet ik me daarbij voorstellen?'

'Ja gewoon, nadenken over grote vragen.' Mijn nieuwsgierigheid nam toe. Dat klonk heel anders dan biologie, de studie die ik toentertijd deed.

'Heb jij dan antwoorden op de grote levensvragen?' vroeg ik, naïef als ik was.

Met enig ongemak reageerde ze. Het is een vraag die ze waarschijnlijk vaker heeft gekregen.

'Nee, niet echt. Eigenlijk is alles vooral heel zinloos en vervalt betekenis zodra je die zoekt,' vertelde ze. Ik was enorm geboeid, maar wist eigenlijk niet waar ze het over had.

Nu, een paar jaar later, zit ik in hetzelfde schuitje. De levensvragen die ik dacht met de biologie te kunnen beantwoorden kwamen daar niet aan bod. Mijn interesse in het leven vertaalde zich niet naar een laboratorium. Filosofie durfde wel levensvragen te stellen. De keuze was dan ook snel gemaakt.

In de confrontatie met de vrijheid die je krijgt zodra je gaat studeren, zit naar mijn idee een hoop potentie. Mijn

deel van dit boek neemt dit dan ook als startpunt: je gaat studeren en ineens krijg je de mogelijkheid tot keuzes. Hoe gaan we om met die keuzes en hoe blijven we tijdens het kiezen trouw aan onszelf? Hoe vinden we onze waarheid? En hoe kan je bepalen of wat je doet goed is?

In het eerste hoofdstuk ga ik op zoek naar authenticiteit, waar we vragen over identiteit en vrijheid behandelen. Kiezen heeft daarentegen ook consequenties en daarvoor is moraliteit, dat in het tweede hoofdstuk aan bod komt, een handvat. Met moraliteit bedoel ik een keuzesysteem gebaseerd op waarden, dat toewerkt naar jouw versie van een goed leven. In het derde hoofdstuk, 'Vereniging', denk ik met je na over vriendschap, liefde en politiek, want studeren doe je natuurlijk niet alleen. Mijn doel is om je hiermee te activeren het beste uit je studententijd te halen.

Uiteindelijk werk ik in mijn stuk toe naar een 'belichaamde filosofie'. Daarmee bedoel ik dat het gedachtegoed dat je voor jezelf ontwikkelt in de loop van dit verhaal zich vertaalt naar jouw houding tot de wereld, in jouw verenigingen op sociaal en maatschappelijk vlak.

Ik doe slechts een suggestie van hoe je dit kunt doen, en dit hoeft zeker niet per definitie bij jou aan te sluiten. Iedere student is namelijk anders, waardoor vervallen in algemeenheden onvermijdelijk is. Omdat wij als studenten zo divers zijn, is het nodig dat je het narratief af en toe een beetje aanpast naar jouw smaak, zodat het meer bij je aansluit.

De bronnen die ik gebruik, gebruik ik uit de losse pols, waarbij het praktische nut ervan centraal staat. De filosofische ideeën die ik toepas, hebben mij geïnspireerd oplossingen te zoeken voor levensvragen die waarschijnlijk bij jou aan bod zullen komen, en naar mijn mening relevant zijn voor het studentenleven.

Om je een goed beeld te geven van wie ik ben zal ik me kort voorstellen. Mijn naam is Daniel, ik ben geboren in 1998 en woon in de oudste studentenflat van Utrecht, midden in een studentenwijk. Ik fiets dagelijks naar de universiteit om daar colleges te volgen. In mijn vrije tijd ga ik graag de binnenstad in (overdag voor een goede kop koffie, 's avonds voor een feestje), lees ik van alles of ben ik creatief bezig. Ik wil mezelf niet te veel in hokjes plaatsen, deels omdat ik daar geen voorstander van ben maar tegelijkertijd omdat het een belangrijk onderwerp van discussie is in dit boek.

Ik heb een druk, gek leven waarbij ik al veel ervaringen heb opgedaan die bijdragen aan mijn zelfontplooiing. Zo was ik bijvoorbeeld in mijn eerste studiejaar actief bij de Nationale Jeugdraad als internationaal jongerendelegatielid, waardoor ik het studentenleven vanuit een andere hoek zag. Af en toe zullen zulke ervaringen tussen de zinnen doorschemeren in de onderwerpen die ik bespreek.

Die hectische periode van hard werken resulteerde in een tijd van reflectie, omdat ik begon te twijfelen aan wie ik was en wat ik wilde. Mijn tijd van reflectie is nu. Deze reflectieve houding is een persoonlijke aanleiding geweest voor dit project, en heeft me veel opgeleverd dat ik met je wil delen.

Authenticiteit

Als de dag van vandaag herinner ik mij mijn eerste nacht op kamers. Weg van de veilige verhulling van alles wat het ouderlijk huis representeerde: mijn jeugd, een vangnet en orde. Ik zwaaide naar mijn moeder die al in de auto wegreed terwijl de deur dichtviel. Het nummer 'Yellow' van Coldplay stond aan en greep de subtiele melancholie in de lucht. Ik hoopte stiekem al jaren op mijn eigen plek, maar dat ik die na een maand studeren al zou hebben had ik eigenlijk niet verwacht. Mijn gedachten waren overstroomd met vragen en vormden een reliëf van onzekerheden. Wat heb ik gedaan? Langzaam maar zeker overviel me een licht gevoel dat zowel beangstigend als verleidelijk was; het besef van vrijheid. Een fenomeen dat door de existentialistische filosoof Jean-Paul Sartre in *Existentialism is a humanism* als volgt wordt beschreven:

> Man is condemned to be free. Condemned, because he did not create himself, yet is nevertheless at liberty, and from the moment that he is thrown into this world he is responsible for everything he does. [...] It is up to you to give [life] a meaning, and value is nothing but the meaning that you choose.

Dit gevoel van vrijheid en de zoektocht naar betekenis die daarbij komt kijken, overvalt je vroeg of laat, zeker in je studententijd. Hoewel ik altijd al een besef had van de vrijheid die je hebt als individu, is het toch een hele stap als je ineens zelf bepaalt hoe je leven eruit gaat zien. Vrijheid is voor Sartre de manier waarop we omgaan met de mogelijkheden die we hebben in onze situatie. Dat zijn er in het studentenleven steeds meer, met tevens bijbehorende verantwoordelijkheden. Het is alsof je na af en toe zwemles te hebben gehad ineens de Atlantische Oceaan over moet steken.

Gelukkig geeft het narratief waar je je in bevindt, studeren, wat houvast. Het was jouw vrije keuze om te gaan studeren, en het is nu ook aan jou daar wat van te maken. Met vrijheid komt de mogelijkheid tot identiteit, tot zelfontplooiing. De gelegenheid betekenis in het leven te zoeken.

Het besef van vrijheid overvalt je niet noodzakelijk één keer, maar kan zich op allerlei momenten voordoen. Soms sta je in de supermarkt en ben je een half uur aan het staren naar welke druiven je wilt kopen, andere keren besef je ineens dat je zelf kan doen wat je wilt. Als vrij wezen koop je desnoods alle druiven. Dat is niet zonder financiële consequenties, maar behoort wel tot de mogelijkheden die je hebt. Behalve bij het kopen van druiven heb je deze vrijheid ook bij grotere vraagstukken: welke studie wil ik doen? Voor welk vak moet ik me inschrijven? Wat voor baan wil ik later? Met het kiezen van het een sterft het ander. Vrijheid is keuzes maken. Nu overvalt jou mogelijk ook dit gevoel van vrijheid, en dat is precies waar dit deel van mijn stuk zich op zal richten.

In dit hoofdstuk ga ik met je op zoek naar een optimale reactie op de vrijheid die we krijgen in het studentenleven. Dat is niet gemakkelijk. Zo kunnen we vervreemd raken

van ons leven vóór de studie, of van onszelf. Dit kan een tragedie zijn, maar tegelijkertijd een kans bieden om jezelf opnieuw uit te vinden. We krijgen in de tragedie de speelruimte om op zoek te gaan naar onze waarheid, en realiseren ons in welke ketens we vastzitten. Bovendien ontplooit geleidelijk onze identiteit, al dan niet met enig verzet. Hoe blijven we in dat proces trouw aan onszelf? Hoe overwinnen we de nieuwe uitdagingen van deze levensfase?

In de vrijheid zoek je naar een ankerpunt, een doel of betekenis in het leven waar je achter staat, dat houvast biedt. Mijn oplossing is het vinden van een authentieke waarheid, een subjectief levensdoel dat het anker vormt in de storm van vrijheid die je overvalt tijdens je studententijd. Niet alleen omdat je in deze periode van je leven meer mogelijkheden krijgt dan daarvoor, maar ook omdat wat je nu doet een fundament vormt voor later.

Vervreemding

De ochtend na mijn eerste nacht op kamers was in contrast met het gepieker van de avond ervoor best prima. Verandering zorgt voor groei, luidt de tegeltjeswijsheid. Na enige tijd werd ik verwelkomd door nieuwe prikkels van het op kamers wonen, en het leven in een grotere stad. Ze voorkwamen dat ik te veel nadacht over deze nieuwe vrijheid. Ik had het gewoon te leuk. En inderdaad, door al die nieuwe ervaringen in mijn continu veranderende leven groeide ik als persoon. Van heimwee was eigenlijk weinig sprake, omdat ik daar geen tijd voor had. Ik was gedurende lange perioden niet te vinden in mijn geboortestad. Pas na een aantal maanden veranderde dit, en zocht ik een balans tussen het ouderlijk huis bezoeken en in mijn nieuwe leven staan.

Dit evenwicht is moeilijk te vinden en veel van mijn me-

destudenten zoeken ernaar. Ik merk op dat velen om me heen doorschieten in het een of het ander: de student die vol in het nieuwe leven staat, en het leven op kamers en in de stad ziet als een volledig onafhankelijk bestaan van het vorige. Zij zijn elk weekend wel te vinden in het studentenhuis en vinden ook tijdens de vakanties wel bezigheden. Langsgaan bij het ouderlijk huis is hierbij geen prioriteit; zij zijn daar sporadisch te vinden tijdens belangrijke feest- of verjaardagen. De andere student gaat de studie vrij schuw in: snel naar huis na college, thuis studeren en zeker niet op kamers. Veel nieuwe vrienden worden er niet gemaakt, die van de middelbare zijn al voldoende.

Dit zijn natuurlijk twee extremen, maar voor beide valt iets te zeggen. De uitwonende student komt terecht in een heel nieuwe wereld, ontmoet vele mensen en krijgt een heel nieuw leven. Diezelfde uitwonende kan vervreemd raken van zijn of haar eerdere leven, ziet familie minder en moet meestal nauw samenwonen met andere studenten. De uitwonende student heeft op twee plekken een thuis, maar nooit tegelijk.

De thuiswonende bespaart op huur, blijft in een vertrouwde omgeving en kan zich daardoor helemaal richten op studeren. Maar diezelfde student is minder vanzelfsprekend betrokken in het studentenleven en ervaart niet hoe het is om in een studentenhuis te wonen. Er zijn daarnaast nog genoeg andere factoren die hier invloed op hebben, zoals reisafstand, studiefinanciering, de band met je ouders of verzorgers en eigen voorkeuren.

Zelf merk ik op dat er gedurende onze levensfase bij de meeste studenten een vervreemding lijkt te ontstaan van het leven vóór de studie. We zetten ons steeds meer af van onze jeugd en raken steeds verder verwijderd van ons innerlijke kind. Hoe we voorheen zonder al te grote verant-

woordelijkheden konden opgaan in onze jeugd en middelbareschooltijd begint nu langzaam het volwassen leven aan te dringen. Een gek gevoel overvalt me als ik nadenk over de tijd voordat ik studeerde in contrast met nu. Van de een op de andere dag is de middelbare, en daarmee een deel van mijn jeugd, verdwenen. Het is geen verlangen om terug te keren, eerder een afstand tussen mij en een eerdere versie van wie ik was. Niet alleen je omgeving en perspectief worden anders, jíj wordt anders. Je hebt niet enkel een vervreemding van je leven voordat je student was, maar ook van een eerdere versie van jezelf.

Daarnaast besef je steeds meer dat familieleden minder begrijpen van wat je nou eigenlijk aan het doen bent, of zelfs waar ze voor meebetalen (als ze dat doen). Vooral als je een minder traditioneel pad bewandelt. Het is makkelijker uit te leggen dat je arts zal worden dan dat je onderzoek wilt gaan doen naar middeleeuwse literatuur. Of misschien heb je wel hoogopgeleide ouders die hoge verwachtingen hebben van wat je zal bereiken. Zij hebben een heel plan in hun hoofd van wie jij bent en wat je kunt. Je kunt je aan hun plan overgeven en besluiten dat dit inderdaad een goed pad voor jou is, of de tijd nemen om je leven zelf vorm te geven. In elk geval voordat de keuzes in je verleden je omvat hebben met een beperkte reikwijdte aan opties.

Dit brengt een morele afweging met zich mee. Het afwegen van de keuze om tijd te spenderen in het ouderlijk huis of in je nieuwe studentenhuis en daarmee dus de hoeveelheid afstand die je neemt van je familie is uiteindelijk een vraag over wat jij als belangrijk ervaart. En hoe pijnlijk het kan zijn, vroeg of laat moet je toch je oude nest verlaten en een onafhankelijk individu worden.

Laten we het meer over die vervreemding hebben. Met

vervreemding bedoel ik de toegenomen afstand van onze bron (jeugd) maar ook die van de wereld om je heen. Vroeger was de wereld praktisch zinvol, en leek alles vanzelfsprekend. Op een gegeven moment, mogelijk door een overmaat aan reflectie, begin je met vragen stellen over de wereld. Dit hoeven niet meteen diepzinnige, filosofische vraagstukken te zijn, maar de vragen die je jezelf stelt nemen in complexiteit toe. En vooral: de hoeveelheid vragen over jezelf. In de eerder zo zinvolle, luchtige wereld moet je ineens zelf betekenis vinden.

Alles raakt steeds minder zeker. Dit speelt met name als je een studie moet gaan kiezen: want wie ben ik en wat moet ik gaan doen? Een vreemd gevoel van onwetendheid besluipt je: de vervreemding is in volle glorie. Kiezen is altijd spannend. Vooral de keuzes die vanzelfsprekend lijken, blijken dat achteraf niet te zijn. Vervreemding is in die zin net als het besef van vrijheid. Door de vrijheid maak je keuzes, door die keuzes creëer je een identiteit, en die veranderende identiteit zorgt voor meer afstand van je eerdere zelf.

Door keuzestress, veranderende levensfases en andere problematiek kan die vervreemding zich versterken tot een identiteitscrisis of existentiële crisis. Het onderscheid tussen de twee is nauw. Een identiteitscrisis is wanneer je niet meer zeker weet wie je bent en waar je voor staat. Bijvoorbeeld als de vereniging waar je bij wilde totaal niet is wat je zoekt, wanneer je een zoen met hetzelfde geslacht toch wel best leuk vond, of als het keuzevak bij Keltische taal en cultuur niet alleen ironisch bevalt. Dan twijfel je ineens aan al je levenskeuzes, en de daarbij behorende identiteit. Luuk gaat uitgebreid in op keuzestress in zijn deel van het boek, vanaf blz. 97.

Een existentiële crisis is fundamenteler. Het is het gevoel van diepe wanhoop als je 's nachts in bed ligt en je afvraagt